

DOI: <https://doi.org/10.31874/2309-1606-2020-26-2-6>
УДК 37.013.73:7

Світлана Черепанова

Мистецтво в системі філософії освіти. Ч.2.

Сучасні реформаційні освітні процеси зазнають впливу цифрових технологій, мережі електронних комунікацій, медіа-художніх практик тощо. Звідси актуальність для педагогічної діяльності креативного потенціалу мистецтва як концепту філософії освіти. Свідомості людини властива органічна взаємообумовленість теоретико-пізнавальних (знання, ідеї, осмислення граничних засад людського буття, процедура філософської й художньої рефлексії) та соціально-психологічних (почуття, воля) елементів. Багаторічний авторський досвід містить інтерактивні форми активізації художнього пізнання студентів педагогічних спеціальностей: підготовка і проведення студентами екскурсій (музеї, архітектура Львова тощо); вироблення навичок вести діалоги про мистецтво та освіту країн, мови яких вивчаються (Україна-Велика Британія-Німеччина-Франція-Іспанія). У такий спосіб удосконалюється особистісний художній досвід інтерсуб'єктивної культуротворчої комунікації педагогів. У системі філософії освіти мистецтво покликано гармонізувати буття людини, врівноважувати чуттєво-емоційну і раціонально-інтелектуальну сфери свідомості. Поширення електронних засобів масової інформації потребує досконалого вивчення їхнього впливу на людину, враховуючи когнітивні проблеми комунікативних технологій, інформаційно-комп'ютерних систем, цифровізації. Розмаїття художніх феноменів утворюють певну цілісну систему. Причому переконаннями стають знання, котрі пройшли через світ почуттів і волю людини. Методологічно важливим є відкритий гуманітарний простір, нові діалогічні, комунікативні, культуротворчі можливості взаємодії природи-людини-культури-суспільства-Всесвіту, універсальний характер самоорганізації життєвого світу людини, виховання здатності до інтерсуб'єктивної культуротворчої комунікації між носіями різних типів світогляду, цінностей, духовних традицій.

Ключові слова: філософія освіти, суб'єкт культури, постнекласика, цифрові технології, Медіа-Art, симулякри, інтерсуб'єктивна комунікація.

© С. Черепанова, 2021

Media-Art і тотальність симулякрів

У сучасному інформаційно/комп'ютерному просторі набуває поширення мережеве мистецтво. Проблеми віртуальної реальності постають в складній постнекласичній взаємодії художньо-естетичних і постмодерних аспектів. Філософія постмодернізму широко використовує термін «симулякр» (франц. simulacres, від simulation – симуляція), що генетично сягає терміна «симулякр» («симулакрум»), у Платона – «копія копії». У обіг постмодернізму термін «симулякр» увів Ж. Батай, французький письменник, філософ, мистецтвознавець. Інтерпретуючи цей термін, французький письменник, філософ, психоаналітик П. Клоссовські апелює до ідеї «вічного повернення» (Ж. Дельоз), спрямованої передусім проти ідеї постісторії або «кінця історії».

Привертає увагу аналіз художньо-феноменологічної новелістики Бруно Шульца (Дрогобич), здійснений В. Табачковським. На його думку, ідеї Б. Шульца (суб'єкт світовідношення як гравець) дещо співпадають із положеннями Ж. Бодріяра, французького філософа і соціолога. Характеризуючи Ж. Бодріяра «проникливим постмодерністом», Табачковський зауважив, що у Бодріяра особливість гри полягає «в здатності переважати навіть саме життя – адже останнє може стати заставою у грі»... А «найістотнішим художньо-антропологічним відкриттям Б. Шульца стало усвідомлення того, що полісутність Ното (як і Буття загалом) протягається аж до псевдоформ, до найрізноманітніших «симулякрів»...; дрогобицький феноменолог фактично виводить свої розмірковування за «*межовий досвід*» космогенези та «сутногенези» [Табачковський 2005: 95-97].

Теоретик «смерті модерну» Ж. Бодріяр, попередив суспільство про наступ симулякрів третього порядку. Він зазначив «процесію симулякрів»... «три порядки симулякрів: 1) симулякри природні, натуралістичні, засновані на зображенні, імітації та підробці, гармонійні, оптимістичні й спрямовані на відновлення чи ідеальне запровадження природи за образом Бога; 2) симулякри виробничі, спрямовані на підвищення продуктивності, засновані на енергії, силі, її матеріальному втіленні в машині та всій системі виробництва, – прометеївське прагнення до неперервної експансії, до вивільнення безмежної енергії; 3) симулякри симуляції, засновані на інформації, моделі, кібернетичній грі. – тотальна операційність, гіпперреальність, прагнення до тотального контролю. Першому порядку відповідає уявне *утопії*, другому – *наукова фантастика*. Третьому – та чиє якесь явне, котре відповідало б цьому порядку? Вірогідна відповідь така, що старе, добре уявне наукової фантастики померло і зараз на поверхню виринає щось інше (і не лише на рівні романів, а й у теорії)... Йдеться і про освіту, стурбованість «відповідальних

працівників Університету, що дипломи видаватимуть без еквівалентності знань... Обмін знаками (знаннями, культурою) в Університеті, між «тими, хто навчає», та «тими, кого навчають», з певного часу вже тільки таємна змова, просякнута гіркотою байдужості (індеферентністю знаків, що тягне за собою відчуження в суспільних і людських відносинах), тільки симулякр, супроводжуваний психодрамою (із ганебною потребою в теплі, в присутності, із Едиповим обміном, із педагогічним інцестом, який прагне зайняти місце втраченого обміну праці та знань). У цьому значенні Університет залишається місцем *безнадійної ініціації, прилучення до порожньої форми вартості*, і той, хто живе в ньому протягом кількох років, знайомий з цією дивною працею, справжньою безнадійністю «непраці» і «незнання». Адже сучасні покоління ще мріють читати, вивчати, змагатися, однак душа вже не лежить до цього, – одним словом, аскетична культурна ментальність повністю скомпроментувала себе... Світ симуляції трансреальний і безконечний...» [Бодріяр 2004: 5-6, 12, 219-222].

Розмежувати «концепт» і «симулякр» прагнули Ж. Дельоз і Ф. Гваттарі. Для філософії «найважливіше найти ту єдину точку, де співвідносяться між собою концепт і творчість...У нових випробуваннях...словом «концепт» заволоділи інформатика, маркетинг, реклама – всі комунікаційні дисципліни, які заявили себе *концепторами*... Маркетинг використав певні відносини між концептом та подією; і вже концепт – це сукупні уявлення про товар (історичні, наукові, художні, сексуальні, прагматичні...), а подія – презентація товару, коли обіграються різні уявлення про товар і виникає деякий «обмін ідеями»...Симулякр, імітація якогось пакета із локшиною постає справжнім концептом, а презентатор продукту, товару, художнього твору – філософом, концептуальним персонажем або художником» [Делез, & Гваттари 1998: 20-21].

Наприкінці ХХ ст. виникають нові художні медіа-практики, зокрема нет-арт (net.art), який функціонує лише on-line. Звідси певні твори набувають радше значення товару, а за відсутності репрезентації акцентовано передусім на своєрідній віртуальній комунікації, що змінює саму сутність взаємодії «автор-реципієнт».

Із позицій філософії освіти як галузі гуманітарного знання, загалом гуманітарного підходу до людини, й взаємодії «автор-реципієнт», потрібно враховувати «текст, евристичну цінність «контексту», діалогічність спілкування, розвиток «поліфонічного» художнього мислення; художній текст як зустріч двох авторів, двох суб'єктів-учасників «естетичної події» (М. Бахтін); семіотично-комунікативний характер художнього пізнання-культури-інформації, «автокомунікацію», «зворотний зв'язок» (Ю. Лотман). За Гадамером, спосіб буття мистецтва охоплюється поняттями «уявлення, гри, репрезентації»...; герменевтичність істини

враховує історичну перспективу й змінність буття, діалог із «текстом» і сьогоденням. Звідси необхідність освітніх змін за нових глобалізаційно-інформаційних реалій.

Інформатизація – цифрові технології – освітні виклики

Становлення єдиного європейського освітнього простору, об'єктивні освітньо-інтеграційні процеси, європейський вибір України, виклики глобалізації та інформатизації, актуалізують необхідність адекватної відповіді – концептуалізації змін освітньої, особливо педагогічної галузі. Поява цифрових технологій має суперечливий соціальний ефект. Нова культурна і цифрова революція невідома людству за можливостями масових комунікацій, використання мережі, яка об'єднує планету. Виникають нові механізми спілкування людей, знання стає доступним через мережу (сканування, розцифровка). Поширюються не лише технології, електронні засоби зв'язку, форми «безконтактного» спілкування (оплата послуг on-line), а й «безконтактні» війни! Цифрова ера зменшує взаємозв'язки між поколіннями. Інформатизація та мультимедійні технології впливають на традиційні форми навчання. Зазнає змін писемність. У світі цифрових технологій недоцільні розгорнуті (довгі) діалоги. Книжки можна перенести на цифрові носії. Засобами віртуальної реальності можливо моделювати складні фізичні об'єкти і процеси, створювати імітативні й прогностичні моделі, моделювати діяльність (у тому числі освітню). Однак цифрові технології радше обмежують духовну цінність Слова, сприйняття мистецтва, здатність людини бачити, слухати, відчувати. Тому методологічно й ціннісно неперехідними є педагогічна культура вербального спілкування, духовно-смысловий потенціал слова й думки, художньо-образна інтелектуальність, педагогічна рефлексія.

Сучасну кризову ситуацію в Україні характеризує певне переструктурування економіки, домінування сфери послуг, уповільнена техніко-технологічна модернізація виробничої сфери порівняно із розвиненими країнами (США, Німеччина, Японія та ін.). Глибокі протиріччя охопили соціальну галузь, коли людина гостро відчуває незахищеність власного буття, потребує стійких світоглядно-ціннісних орієнтирів, економічної стабільності. Набули поширення віртуальна економіка (коли, наприклад, паперові носії – акції, облігації – не мають реальної цінності, оскільки не пов'язані з виробництвом), спекулятивний капітал, численні «піраміди» (банківські, будівельні тощо). Віртуалізація економіки відображає певну кризу моралі й духовності.

Сьогодні знання набувають особливого соціального сенсу як найпріоритетніший конкурентний товар, форма капіталу, інтелектуальна

власність і об'єкт авторського права, а головне – національний наукоємний ринковий продукт.

То який наш національний педагогічний продукт за сучасних реалій?

Якщо можливо однозначно охарактеризувати такі наші реалії, то це – *випробування*. Випробування цілісністю України та її європейським вибором, власне життям та історичною пам'яттю, принципами демократії, свободи, гуманізму, національної ідентичності, культурної самодостатності й крос-культурності (дихотомія «свій - інший»), тотальною нестабільністю людського буття й екзистенціальними ризиками.

Випробування духовно-ціннісної місії педагога на усіх рівнях: соціальному, економічному, гуманітарному, науковому, освітньому.

І, як не прикро, дошкільна та початкова освіта за нескінченими експериментами демонструє *випробування дитинством*.

Фахова педагогічна діяльність має враховувати індивідуальні особливості суб'єктів навчання, індивідуальний характер пізнавальної діяльності за переважно колективних форм освітнього процесу. Очевидно, через особистість педагога, в діалогічному суб'єкт/суб'єктному спілкуванні здійснюється/або НІ – самоусвідомлення суб'єктом навчання особистісного «Я» (принаймні, стратегічно).

Для педагога першочергово важливо розвивати особистісну здатність *долати стереотипи мислення*. Саме у такий спосіб уможливлена й відповідна здатність суб'єктів навчання (учень, студент ...магістр... доктор філософії), післядипломна освіта, навчання впродовж життя... Потрібні не стільки вимоги щодо опанування знаннями, скільки спроможність педагога навчати людяності, гуманності, культурності, спонукати до духовно-ціннісного самовизначення («екзистенція») й самореалізації особистості за зростання конкурентних вимог (Європа, Світ).

Підготовка сучасних фахівців педагогічної галузі особливої актуальності набуває філософія освіти. Стосовно цілей філософії освіти XXI ст., науковцями розглянуто «ідеал всебічно розвиненої людини» (В. Андрущенко, В. Лутай), «глобальна компетентність» (Л. Горбунова), «інноваційна людина» (І. Предборська), «суб'єкт культури» (С. Черепанова).

Становлення особистості як суб'єкта культури, у тому числі педагога, здійснюється в певному соціумі, середовищі моральних приписів, звичаїв, традицій, техногенної (західної) і традиціоналістських (східних) культур. Причому духовно-ціннісні основи буття європейської людини визначає культурний простір юдео-християнської традиції, а людини східного ареалу (наприклад, Японія, Китай) – конфуціанство, даосизм, буддизм. За сутнісних відмінностей Заходу та Сходу (філософських, політичних, економічних, соціокультурних) саме культура сприяє збереженню й розвитку національних освітніх систем. Суб'єкт культури є духовно самодостатньою особистістю, інтегрованою у національній

культури й відкритою до сприйняття цінностей інших культур, здатною збагатити культурні надбання людства духовними здобутками свого народу. Таку особистість вирізняють усталені світоглядно-гуманітарні орієнтири, духовно-моральне удосконалення, самореалізація через усвідомлювану культуротворчість, емпатія, толерантне ставлення до інших звичаїв, традицій, культурних цінностей, духовного досвіду. Самоорганізація суб'єкта культури зумовлена синергетично, що потребує враховувати «автопоезис думки» (вектор на самодобудовування) (С. Курдюмов) й специфіку «нової раціональності». «Нова раціональність» передбачає взаємодію ціннісних смислів науки (наукова раціональність) і соціальних дій людини (раціональність колективної поведінки), удосконалення діалогічних відносин між людьми, природою, суспільством (І. Пригожин), «відкрити раціональність», альтернативні картини світу, діалогічність культурних традицій (В. Швирьов).

Натомість простежуються дискусії щодо базових культурних цінностей Європи. Позаяк витоки техногенної цивілізації (західна) пов'язуються із розвитком античної культури. Певні узагальнення зробив Ганс Йоас, професор соціології та соціальної філософії в Ерфуртському та Чиказькому університетах. Він зазначив, що звернення до греко-римської та юдео-християнської традиції, грецьке «становлення культури на ґрунті свободи, а не на ґрунті панування» (К. Маєр), передбачає осмислення «вісьового часу», трансцендентності, що виявляє ставлення до позаєвропейських «високих культур» і «світових релігій». Звідси європейська традиція свободи здійснюється через розробку конститутивного стосунку досвіду рабства до виникнення цінності свободи.; «свобода», «прийнятна відмінність», «практичний раціоналізм панування над світом» – належать до базових цінностей Європи; «внутрішній світ», «глибока повага до звичайного життя» і «самоздійснення» (поняття вперше вжив Гегель) – ціннісні комплекси, що зародились на певних етапах європейської історії й сьогодні стали самозрозумілими частинами культури» [Йоас 2014: 13, 25-26, 29].

На переконання Людмили Горбунової, «постає проблема нового бачення людини як світоглядної засади формування новітніх стратегій освіти, особливо освіти для дорослих, яка орієнтована, насамперед, на індивідів як цілісну конкретну людину в умовах складності плинного світу. У якості стратегії, що може сприяти становленню нового бачення людини та нової конфігурації корпусу гуманітарних наук розглядається трансгуманітарна методологія і трансгуманітарний дискурс як динамічний евристичний простір не репресивного пост-гуманітарного і транснаукового знання» [Горбунова 2015: 9].

Однак в Україні потребує зміни переважно «наздоганяюча» тенденція на користь *випереджальної* модернізації освітньої галузі, першочер-

гово – педагогічної. За глобалізаційно-інформаційних реалій світ стає «іншим» у філософсько-світоглядному відношенні. Поширення електронних засобів масової інформації потребує досконалого вивчення їхнього впливу на людину, враховуючи когнітивні проблеми комунікативних технологій, інформаційно-комп'ютерних систем, цифровізації. Це методологічно важливо для професійної педагогічної діяльності, особливо за суперечливих глобалізаційних тенденцій, спрямованих на уніфікацію людини.

Багаторічна педагогічна діяльність автора цих рядків орієнтована на впровадження інтерактивних форм організації навчальної, наукової, самостійної роботи студентів, магістрантів педагогічних спеціальностей (штудіювання наукових джерел, дискусії з проблем філософії освіти та педагогіки; діалоги-екскурсії). Активізації духовно-практичного пізнання сприяють підготовка і проведення студентами екскурсій художнього змісту (музеї, скульптура, архітектура Львова та ін.), розвиток навичок вести діалоги про мистецтво та освіту країн, мови яких вивчаються. Саме такі проблеми методологічно визначають зміст діалогів студентів: Оксана (ЛНУ ім. І. Франка) – екскурсія центром Львова для Ендрю (Оксфорд); Вільгельм (Берлінський університет) – екскурсія по Берліну для Анни (ЛНУ ім. І. Франка); Ніколя (Сорбонна) – екскурсія по Парижу для Марії (ЛНУ ім. І. Франка); Мігель (Саламанка) – екскурсія по Іспанії для Соломії (ЛНУ ім. І. Франка). Діалоги-екскурсії для студентів підготовлено українською та англійською («Україна-Велика Британія»), німецькою («Німеччина-Україна»), французькою («Франція-Україна»), іспанською («Іспанія-Україна») мовами [Черепанова 2007: 293-360].

Під час діалогів-екскурсій студентами осмислюється художній потенціал філософії освіти, удосконалюється особистісний досвід інтерсуб'єктивної комунікації, практика спілкування іноземними мовами, що праксеологічно важливо для розвитку гуманітарних цінностей, культуротворчості, конкурентоспроможності й академічної мобільності фахівців педагогічної галузі у глобалізованому світі.

Слушною є пропозиція Ольги Гомілко щодо спецкурсу «Філософія музики». Потрібно «зрозуміти музику як потужний ресурс людського буття»... Адаже розроблення цікавих авторських курсів, котрі б посилили інтелектуальний ресурс гуманітарних дисциплін відповідно до світових тенденцій..., це те, що під силу викладачам українських університетів і може змінити ситуацію «з середини» академічного життя» [Гомілко 2012: 228-229].

Доцільно зазначити досвід одного із престижних у США – Массачусетського технологічного інституту, де спеціалізацію визначають філософія, політичні науки, література, музика, образотворче мистецтво, історія...Студентам інженерного фаху пропонуються спецкурси «Скуль-

птура і архітектура ХХ ст.», «Музика Гайдна, Моцарта, Бетховена», «Французька література періоду романтизму», «Німецька драматургія» та ін.

Методологічно важливі прогностичні тенденції й виклики для освіти. У цьому контексті розмірковує доктор Мічіо Кайку, професор теоретичної фізики (Сіті-коледж Нью-Йоркського університету), котрий виступає з лекціями в багатьох країнах світу, зокрема в Україні (травень 2013). Прогностичне бачення Кайку обумовлює ґрунтовний аналіз трьох великих наукових революцій: квантова механіка, біоенетика, штучний інтелект, що позначилися на кардинальних змінах ХХІ століття. На його думку, «освітянам доведеться акцентувати передусім на вмінні творчо думати й аргументувати»... Йдеться про важливість узгодження економіки-технологій-суспільного життя на ринку праці... Відтак у майбутньому залишаться здебільшого ті професії, які не до снаги роботам...; виграють професії, пов'язані з творчістю: мистецтво, акторство, комедійний жанр..., романісти, сценаристи й драматурги; програмування, лідерство, аналітика, наукова діяльність – усе те, що власне «робить нас людьми»... Необхідна кардинальна реформа системи освіти, щоб працівники мали змогу перекваліфікуватися, а школярі не опинилися б відразу по закінченню школи в черзі безробітних»...» [Кайку 2013: 46, 345-350].

Закономірно актуалізуються проблеми трансформації освітньої системи України загалом, і педагогічної передусім (родина-дошкільна-початкова-середня та вища школа-навчання впродовж життя), розробки та впровадження інноваційних навчально-виховних програм, методів, технологій, орієнтованих на Людину-Творця.

Висновки

У системі філософії освіти мистецтво покликано гармонізувати буття людини, врівноважувати чуттєво-емоційну і раціонально-інтелектуальну сфери свідомості. Розмаїття художніх феноменів утворюють певну цілісну систему. Причому переконаннями стають знання, котрі пройшли через світ почуттів і волю людини. Звідси нагальна необхідність для духовного зростання педагога ґрунтовного пізнання мистецтва, опанування художнього потенціалу філософія освіти. Водночас методологічно важливим є відкритий гуманітарний простір, нові діалогічні, комунікативні, культуротворчі можливості взаємодії природи-людини-культури-суспільства-Всесвіту, універсальний характер самоорганізації життєвого світу людини, виховання здатності до інтерсуб'єктивної культуротворчої комунікації між носіями різних типів світогляду, цінностей, духовних традицій.

Посилання:

- Бодріяр, Ж. (2004). *Симулякри і симуляція* / пер. з франц. В. Ховкун. К.: Основи.
- Гомілко, О. (2012). Філософія музики як нова філософська дисципліна: постметафізичні перспективи. *Філософія освіти. 1-2* (11), 228-237.
- Горбунова, Л. (2015). *Філософія трансформативної освіти для дорослих: університетські стратегії і практики: монографія*. Суми: Університетська книга.
- Делез, Ж., & Гваттари Ф. (1998). *Что такое философия?* / пер. с франц. и послеслов. С. Н. Зенкина. Москва: Алетейя; Санкт-Петербург.
- Йоас, Г. & Вігандт, К. (ред.) (2014). *Культурні цінності Європи*. Київ: Дух і Літера.
- Кайку, М. (2013). *Фізика майбутнього* / пер. з англ. А. Кам'янець. Львів: Літопис.
- Табачковський, В. Г. (2005). *Полісутнісне Ното: філософсько-мистецька думка в пошуках «неевклідової рефлексивності»*. Київ: ПАРАПАН.
- Черепанова С. О. (ред.). (2007). *Філософія освіти і педагогіка: цінності культури. Комунікативний етикет: Україна. Велика Британія. Німеччина. Франція. Іспанія: навч. посіб.* Львів.

References:

- Baudrillard, J. (2004). *L' échange symbolique et la mort, «L' orde des simulacres»* / trans. from French. V. Khovkun. Kyiv: Osnovy. [In Ukrainian].
- Deleuze, G. & Guattari, F. (1998). *Qu'est – ce que la philosophie?* Trans. from French by S. N. Zenkin. Moscow: Aleteya; St. Petersburg. [In Russian].
- Gomilko, O. (2012). Philosophy of Music as a New Philosophical Discipline: Post-metaphysical Perspectives. In: *Philosophy of Education*, 1-2 (11), 228-237. [In Ukrainian].
- Gorbunova L. (2015). *Philosophy of Transformative Adult Education: University Strategies and Practices: Monograph*. Sumy: University book. [In Ukrainian].
- Joas, H. & Wiegandt, K. (herausg.) (2014) *Die kulturellen Werte Europas*. Kyiv: Dukh i Literatura. [In Ukrainian].
- Kaku, M. (2013). *Physics of the Future: How Science Will Shape Human Destiny and Our Daily Lives by the Year 2100* / trans. from English by A. Kamianets. Lviv: Litopys. [In Ukrainian].
- Tabachkovsky V. H. (2005). Polyessential Homo: philosophic-artistic idea in search of «non-Euclid Reflexivity». Kyiv: Parapan. [In Ukrainian].
- Cherepanova S.O. (ed.) (2007). *Education Philosophy and Pedagogis: the Values of Culture. Communication Etiquette: Ukraine. Great Britain. Germany. Spain: Tutorial*. Lviv. [In Ukrainian].

Svitlana Cherepanova. Art within philosophy of education. Part 2

Modern reformation-educational processes are influenced by digital technologies, electronic communications networks, media-art practices, etc. Hence we get the actuality of creative potential of art for pedagogical activity as the concept of philosophy of education. Human consciousness inherents organic interdependence theoretically-cognitive (knowledge, ideas, comprehension of the boundary principles of human existence, culture, procedure of philosophical reflection) and social-psychological (feelings, will) elements. Author's perennial experience incorporates interactive forms of artistic knowledge activation of

pedagogical specialties students: preparations and guided tours by students (museums, architecture of Lviv, etc.), developing skills to conduct dialogues about art and education of the countries which languages are taught in pedagogical institution (Ukraine, the United Kingdom, Germany, France, Spain). In accordance personal and pedagogical experience of intersubjective communication, existential and cultural self-determination is enriched. In the system of philosophy of education, art is designed to harmonize human existence, to balance the sensory-emotional and rational-intellectual spheres of consciousness. The spread of electronic media requires a thorough study of their impact on humans, given the cognitive problems of communication technologies, information and computer systems, digitalization. A variety of artistic phenomena form a holistic system. Moreover, beliefs are knowledge that has passed through the world of feelings and human will. An open humanitarian space, new dialogical, communicative, cultural opportunities for interaction of nature-man-culture-society-universe, the universal nature of self-organization of human life, education of intersubjective cultural communication between carriers of different types of worldview, values, spiritual traditions is methodologically important.

Keywords: *philosophy of education, the subject of culture, postneclassic, digital technologies, Media -Art, simulacrum, inter-subjective communication.*

Світлана Черепанова – доктор філософських наук, доцент, професор кафедри початкової та дошкільної освіти, Львівський національний університет імені Івана Франка.

E-mail: cherepanovalviv7@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-2690-9082>

Svitlana Cherepanova – doctor of philosophical sciences, professor, Chair of Primary and Preschool Education, Lviv Ivan Franko National University.

E-mail: cherepanovalviv7@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-2690-9082>